

Woord vooraf

In deze Nieuwsbrief spitsen we onze aandacht op de grafkunst en cultuur van de periode van het interbellum (tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog). Wij laten de specialist ter zake aan het woord. Norbert Poulain, voorzitter en vooral bezieler van de v.z.w. Interbellum, verdiept zich al vele jaren in de kunst (architectuur, schone kunsten en toegepaste kunsten) van deze bewogen periode van de hedendaagse geschiedenis. Hij geeft een **zeer** ruim, bijna didactisch, overzicht - waarvan het tweede gedeelte in ons volgend nummer verschijnt - van wat deze periode op het funeraire vlak te bieden heeft.

Onze activiteitenkalender voor dit eerste trimester van 1995 is mager, maar wij beloven beterschap. Voor de eerste lentemaanden zijn er al enkele uitstappen gepland en er is de Italiëreis die stilaan concreet wordt ...

Traditiegetrouw richt Epitaaf zich in haar eerste Nieuwsbrief van een nieuw jaar tot haar leden met de vraag om verder ruggesteun te geven aan de doelstellingen en activiteiten. Die steun kan zich op vele manieren uiten ... door erbij te zijn wanneer wij op stap gaan, door te helpen bij de verdere uitbouw van het funerair centrum in de voormalige ateliers Salu 'en natuurlijk door uw jaarlijks lidmaatschap.

Misschien was het u reeds opgevallen in onze vorige nieuwsbrief: het lidgeld wordt opgevoerd tot **550 BEF**. Uw steun is van levensbelang voor de vereniging.

Begraafplaats Schaarbeek. Graf van architect F.X. Hebbelynck naar een ontwerp van Guillaume Hebbelynck (uit : L'Emulation, jg. 46, 1926, pl. 23, verz. Sint-Lukasarchief, Brussel).

Inhoud

Funeraire architectuur tijdens het interbellum: een introductie (I)	2
Wij herdenken	6
Italiëreis tijdens de herfstvakantie	7
Beschermingen in Brussel en Vlaanderen	7
Contactdag van de Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg	7
Tentoonstelling, Requiem, Agenda	8

Funeraire architectuur tijdens het interbellum een introductie (I)

De studie van de funeraire architectuur heeft zich tot nog toe vooral toegespitst op de 19de eeuw. Verwonderlijk is dat niet. In de 19de eeuw beleefde de funeraire cultuur immers een hoogtepunt en werd een groot patrimonium aan grafmonumenten opgebouwd. Een en ander werd wettelijk "gestimuleerd". Het decreet dat de Oostenrijkse keizer Jozef II in 1784 uitvaardigde, verbood principieel het begraven in gebouwen. Onder het Franse bewind werd in 1804 dat decreet bevestigd, zodat het inrichten van nieuwe begraafplaatsen noodzakelijk werd, zeker in stedelijke agglomeraties die ten gevolge van de Industriële Revolutie een gestage aangroei van de bevolking kenden.

Er waren ook maatschappelijke oorzaken voor de ontwikkeling van een rijk funerair patrimonium. De burgerlijke cultuur won in de 19de eeuw steeds meer aan belang. Het individualisme eiste een "troisième résidence" voor de overledene (1). Het streven naar persoonlijke grandeur manifesteerde zich ook op de begraafplaatsen, waar rang en (wel)stand geëtaleerd werden met soms buitenissige grafmonumenten. De laïcisering van de samenleving vroeg om aangepaste funeraire symbolen. De romantiek, de beaux-arts esthetiek, de talrijke neo-stijlen - met een voorkeur voor neogotiek en neoclassicisme naargelang van de filosofische overtuiging - bleken ideaal geschikt om de funeraire symboliek ten volle uit te werken. De zwerige art nouveau was kennelijk minder gewenst en werd misschien wat te progressief of te frivol geacht. Nochtans was de papaver een typische art nouveau bloem die paste in de funeraire symboliek. Het valt op dat ook Victor Horta in zijn ontwerpen voor grafmonumenten een eerder ingehouden ornamentiek gebruikte.

Zijn wat "late" grafteken voor de familie Verheven (Necropool Brussel, 1911) is daar het mooiste voorbeeld van: de zes bronzen poten die de sarcofaag "verheffen" zijn uitgewerkt in een beheerste, elegant zwerige vorm. Men zou verwachten dat de strengere, geometrische art nouveau van na de eeuwwisseling meer geschikt werd geacht, en toch komt deze ornamentiek niet zo vaak voor. Een bijzonder fraai exemplaar uit 1910 bevindt zich op de Westerbegraafplaats te Gent: het graf van R. Rowan, ontworpen door sierkunstenaar Alphonse Boekaert en voorzien van een portretmedaillon van Geo Verbanck.

De demografische en economische achteruitgang van talrijke oude families vormt een bedreiging voor dat funeraire patrimonium, in 1971 nog geactiveerd door het vervallen van de altijddurende concessies. Inventarisatie en evaluatie van grafmonumenten uit de 19de eeuw is bijgevolg prioritair. Dat betekent echter niet dat het funeraire patrimonium van de 20ste eeuw geen aandacht en bescherming verdient. Op dit ogenblik worden ook de grafmonumenten uit het interbellum bedreigd, zowel door het vervallen van concessies als door verwaarlozing en vandalisme.

Het wordt dus tijd dat ook die periode onder de aandacht van kunsthistorici en monumentenzorgers wordt gebracht. Het grote aantal graftekens zal ongetwijfeld een goed gefundeerde keuze noodzakelijk maken, want ook de funeraire architectuur beantwoordde toen aan een maatschappelijk fenomeen: de massificatie van de cultuur. Michel Ragon plaatste in zijn essay *L'espace de la mort* de 19de- en 20ste-eeuwse massificatie van graftekens in haar context: "*Ce monument, si ridicule soit-il, apparaît néanmoins comme une*

incontestable conquête démocratique. Du monument pour le roi au monument pour tous, l'évolution de l'emplacement funéraire correspond aux autres phénomènes de masse. Le droit au caveau funéraire est parallèle au droit du logement. Le cimetière-musée citoyen s'édifie alors que s'élabore la revendication du droit à la ville." (2)

De proto-art deco

De tendens naar versobering van de ornamentiek bood in de eerste decennia van de 20ste eeuw opnieuw meer kansen aan de toepassing van een "klassieke" funeraire symboliek. Die strekking was al vroeg merkbaar bij de "Duitse" ontwerpen van Henry Van de Velde, onder meer in het grafmonument Kötschau te Weimar (1908-1909). De proto-art deco van de jaren '10 bleek, met het eigentijds stileren van classicistische vormen en ornamenten, uitstekend geschikt voor het ontwerpen van funeraire monumenten. De gebroken zuil werd nog zelden gebruikt, doch de poort (naar het hiernamaals) en de tempel (of kapel) kwamen frequent voor, naast de hoge en smalle stèle.

In de eerste decennia van de 20ste eeuw bleef het symbolisme bijna vanzelfsprekend de belangrijkste stijl voor grafsculpturen. Tot de belangrijkste creaties behoren de drie beelden die George Minne tussen 1903 en 1909 voor de Duitse familie Osthaus boetseerde. De symboliek van een figuur die zich tracht los te worstelen uit de materie, paste Minne later nogmaals toe in het grafmonument van Emile Claus, dat in 1926 in diens tuin te Astene werd opgesteld.

Militaire begraafplaatsen

De desastreuze gevolgen van de Eerste Wereldoorlog zorgden voor

een nieuwe "bloeiperiode" van de funeraire kunst. Tot diep in de jaren '20 werden ontelbare monumenten ter nagedachtenis van de gesneuvelden opgericht. Die monumenten werden vaak gekozen via wedstrijden, waarbij in de meeste gevallen traditionele ontwerpen de voorkeur genoten. Soms mangelt het zowel aan sculpturale als aan architectonische kwaliteit, zoals in 1923 in *L'Emulation* werd opgemerkt: *"Rares sont, parmi nos architectes et statuaires, ceux qui, voulant commémorer par la pierre, le marbre ou le bronze, les martyrs d'une épopée sans précédent dans l'histoire, surent s'affranchir du banal et élever la beauté de leur oeuvre aux cimes de l'idée à évoquer."* (3)

Sommige monumenten waren bestemd voor bestaande begraafplaatsen en vormen zo een onderdeel van het funeraire patrimonium. Interessante ontwerpen werden onder meer ontwikkeld voor de begraafplaats van Elsene (1921), met o. a. voorstellen van de architecten Henri Derée en Jules Vandenhende, en voor de Westerbegraafplaats te Gent, waar het indrukwekkende, symbolistisch-secessionistisch ontwerp "Remember" van Geo Henderick geen kans kreeg. Bescheidener, maar indrukwekkend sober is het ossuarium voor de Belgische soldaten, dat naar het ontwerp van Henry Lacoste op Père Lachaise te Parijs werd gebouwd.

De militaire begraafplaatsen zelf zijn meestal nieuw ingerichte terreinen. De opeenvolging van rechthoekig ingeplante zerken en stèles geven een ijzingwekkend beeld van een gedisciplineerd opgesteld "dodenleger". Vorm en ornamentiek van de sobere gedenksteden zijn zo nationaal en religieus bepaald dat de zwijgzame afspraak van eerbied en respect soms werd geschonden. Kenmerkend voor het onwaarschijnlijke onbegrip is bijvoorbeeld de heibel rond de "Heldenhuldezerkjes" van de Vlaamse frontsoldaten, waarvan enkele verbrij-

zelde exemplaren uiteindelijk in Diksmuide werden samengebracht bij de eerste IJzertoren, een later gedynamiseerd ontwerp van Emiel Van Averbek met bas-reliëfs van Karel Aubroeck. Het kon ook anders, zoals blijkt uit de omvorming van de Duitse begraafplaats in het bos van Rossignol (Ardennen) tot Franse begraafplaats. De Duitse graven, gelegen aan een afgetakt beekje, bleven onaangeroerd; Henry Lacoste en L. Madeline ontwierpen voor het Franse kerkhof op een hoger gelegen terrein een exedra, omgeven door een half-cirkelvormige bank en zes dodenlantaarns, met in het centrum een altaar dat door een ciborium werd beschermd.

Militaire begraafplaatsen kregen een toegangspoort en schuilhuisjes als monumentaal gegeven, of er werd een "missing memorial" opgericht. Een heroïsch classicisme overheerste, vooral in de ontwerpen van de Britse architecten Herbert Baker (ontwerper van het Tyne Cot Memorial te Passendale), Reginald Blomfield (auteur van de Menenpoort te Ieper), Charles Holden, Edwin Lutyens e. a. Geïsoleerde beeldengroepen accentueren daarentegen eerder de triestheid van een begraafplaats. Het bekendst zijn de "Moeder" en de "Vader" van Käthe Kollwitz, geconcipieerd ter nagedachtenis van haar gesneuvelde zoon in 1914, pas in 1932 in Roggevelde geplaatst en in 1955 overgebracht naar Vladslo.

Antwerpen-Schoonselhof. Grafteken H. Van den Rieck door Couvreur & Henri Delvaux. Foto Bert Bracke.

Verbazend modern en sober is het monument voor de geallieerde slachtoffers dat door Jean De Ligne in het kamp van Münster (Hannover) werd opgericht in een stijl die aansluit bij het expressionisme van de Amsterdamse School.

Burgerlijke begraafplaatsen

Tijdens het interbellum bleek er ook behoefte aan de uitbreiding van burgerlijke begraafplaatsen. Vaak werden terreinen toegevoegd aan bestaande begraafplaatsen. Eventueel werd een nieuwe toegang gebouwd, gemarkeerd door een decoratief hek, zoals de symbolische smeedijzeren treurwilg met centraal kruisbeeld van Armand De Buck en Leon Den Thandt voor het kerkhof van Ledeberg, of door sculpturen, zoals de twee meer dan levensgrote treurende figuren van Geo Verbanck aan de begraafplaats van Oostende.

Er werden ook enkele nieuwe begraafplaatsen ingericht. Het Schoonselhof te Antwerpen werd in 1921 in gebruik genomen. De begraafplaats van Lessen (Henegou-

wen) werd eind van de jaren '20 ontworpen door Henry Lacoste. In 1928 diende Armand De Laet voor de Godecharle wedstrijd een ontwerp in van een grote begraafplaats, dat volgens Henry Lacoste nauwelijks kans maakte op uitvoering in ons land. De "urbanisatie" van de begraafplaatsen was daarvoor té veel in handen van de plaatselijke administratie: *"Il a hélas! peu de chances de le voir construit dans notre pays. En effet, à de rares exceptions près, l'architecture funéraire y est composée pour les ensembles, c'est-à-dire les cimetières, par les agents voyers, les employés d'état civil ou les simples fossoyeurs suivant l'importance des communes..."* (4). Het gebrek aan visie bij het inrichten van nieuwe begraafplaatsen was trouwens een internationaal verschijnsel, zoals Michel Ragon opmerkte: *"Devant la désacralisation et la dépoétisation des cimetières au XXe siècle, quelques architectes, rares, ont réagi en proposant non plus des cimetières rationnels, comme à la fin du XVIIIe siècle, mais en s'efforçant de créer un espace funéraire laïc qui ne soit ni lugubre ni ridicule."* (5)

De modernisten hadden het ook op het gebied van funeraire urbanisatie en architectuur niet makkelijk, zoals o. m. bleek bij de wedstrijd voor het grafmonument van Herman Van den Reeck in 1920, op te richten op het nieuwe Schoonselhof. Oscar Jespers diende twee neo-plastische ontwerpen in, die beantwoordden aan het engagement van avant-garde kunstenaars in de Vlaamse bewustwording, doch het veel klassiekere ontwerp van Couvreur en Henri Delvaux werd gekozen (zie foto blz. 3): een tweedelige tombe met een symbolistisch beeld. Later kreeg het modernisme op het Schoonselhof wel een kans met het grafmonument voor Jan van Rijswijck, ontworpen door Emiel Van Averbeke; voor de portretplaat werd echter een realistisch werk van Frans Huygelen gekozen.

De enorme tegenstelling tussen progressieve en conservatieve kunstopvattingen blijkt op dat zelfde Schoonselhof ook uit de keuze van monumentaal beeldhouwwerk. Terwijl voor het grafmonument van Peter Benoit een

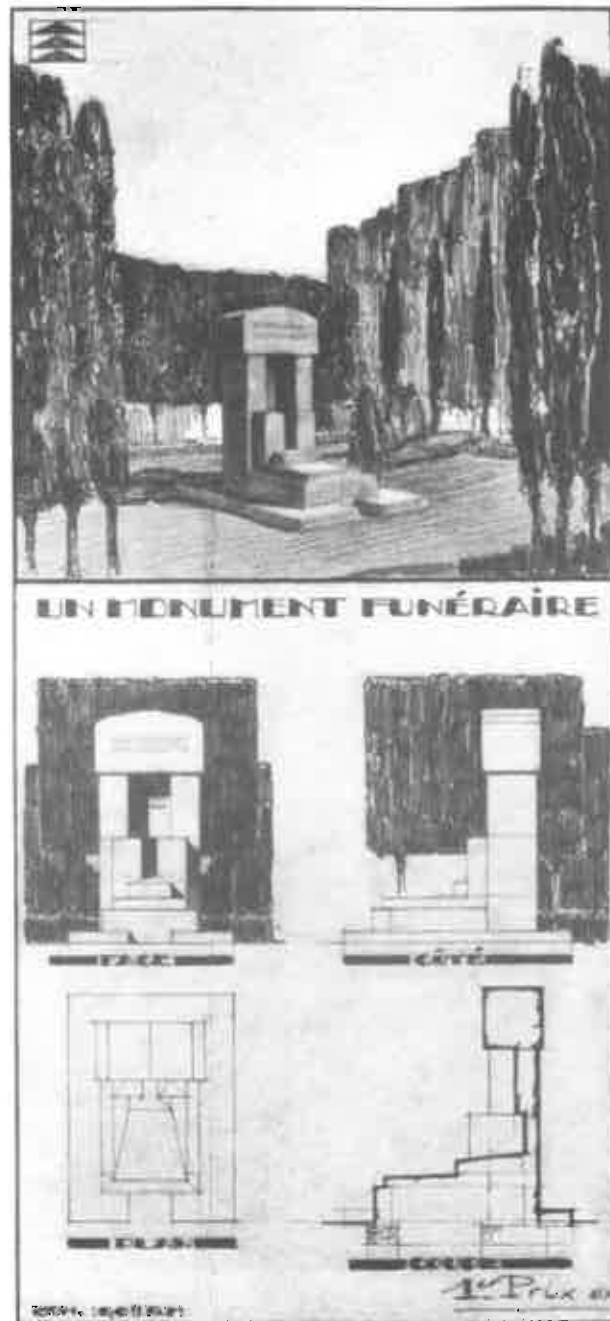
romantische zingende engel van Arthur Pierre werd gekozen (een monument dat eerder op het Kielkerkhof was geplaatst), beeldhouwer Oscar Jaspers een expressionistische engel voor het graf van Anaïs en Frans Franck (1927) en voor de rustplaats van Paul van Ostaijen (1932). Als een beeldhouwwerk op een graf werd geplaatst kreeg die sculptuur doorgaans een dominerende rol en beperkte de architectuur zich tot een ondersteunende functie. Een zeldzaam evenwicht tussen beide disciplines vindt men bij het grafmonument voor Gustaaf Beernaerts op de Gentse Westerbegraafplaats (1932), waar de saluki-windhond van Domien Ingels de monumentale tombe beroert. Hier en daar werden minder serene sculpturen gekozen. Bezorgde burgers vroegen zich af of "trendy" beelden van vrouwen met korte haren, een korte jurk en hoge hakken wel konden (6), doch zo'n beelden waren eerder een zeldzaamheid.

De ontwerpers van monumentale sculpturen kan men vrij makkelijk identificeren. Heel wat moeilijker is het om de architect van een grafmonument te achterhalen. Slechts weinig graven zijn gesigeneerd, tenzij door de steenkapper, die vaak als "ontwerper" optrad: "*l'architecture funéraire y est composée [...] pour les détails, c'est-à-dire les tombeaux, par les marbriers.*" (7) Een bouwvergunning werd niet vereist, zodat ook in de archieven geen spoor van de ontwerper is te vinden. Toch hebben ongetwijfeld heel wat architecten graftekens ontworpen, eenmalig voor een

familieid of een vriend, of meermaals. Van een echte specialisatie kunnen we vermoedelijk niet spreken. Vanuit diverse hoeken trachtte men het ontwerpen te stimuleren. Zo organiseerden de "Société Granitière du Nord" en de "Maîtres-Carriers de Belgique" wedstrijden.

Uit de juryrapporten en de verslagen die men in het tijdschrift *L'Emulation* terugvindt, blijkt dat vooral de jaren '20 op creatief vlak belangrijk

waren, terwijl de belangstelling in de jaren '30 verminderde. De verslaggeving over de wedstrijd van de "Société Granitière du Nord" stopt in 1933. In deze materie sloeg de economische crisis eveneens toe. Toch kan men stellen dat de funeraire architectuur ook tijdens de jaren '30 een inventief karakter had, met tijdsgebonden typologie. We mogen trouwens niet vergeten dat crematie in die jaren nog zeldzaam was, hoewel Renaat Braem ook op dit punt visionair bleek. Hij voorzag immers in 1935 een Dodenstad met crematorium als aanvulling bij zijn utopisch ontwerp voor een Lijnstad.

Norbert Poulain,
voorzitter v.z.w.
Interbellum

(Deel II volgt in
Nieuwsbrief nr. 27)

Noten

- (1) M. Ragon : *L'espace de la mort: essai sur l'architecture, la décoration et l'urbanisme funéraires*. Parijs, 1981, p. 48.
- (2) *Ibid.*, p. 99.
- (3) M. Tock : *La glorification de nos morts, victimes de la guerre*, in : *L'Emulation*, jg. 43, 1923, p. 147.
- (4) H. Lacoste : *Un grand cimetière et l'hôtel d'un grand journal. Projets de M. Armand De Laet*, in : *L'Emulation*, jg. 48, nr. 9, 1928, p. 81.
- (5) M. Ragon : *op. cit.*, p. 273-274.
- (6) C. Vanderveelde : *La nécropole de Bruxelles*. Brussel, 1991, p. 400-401.
- (7) H. Lacoste : *op. cit.*, p. 81.

(blz. 4 & 5) Antwerpen-Schoonselhof. Grafmonument Paul Van Ostaijen door Oscar Jaspers (1932). Foto's Bert Bracke.

(hiernaast) Bekroond ontwerp van de Brusselse architect Charles Van Nueten voor de wedstrijd van de "Société Granitière du Nord", 1925. Eerste prijs (ex-aequo) : 175 frank. (uit : *L'Emulation*, jg. 46, 1926, p. 60)

Op 1 februari

EMIEL Leo Jozef VAN AVERBEKE
architect

° Berchem, 10 juli 1876
+ Deurne, 1 februari 1946

Van Averbeke was hoofdbouwmeester van de stad Antwerpen. Kenmerkend voor hem was dat hij, als hogere ambtenaar, openstond voor de vernieuwende stromingen van zijn tijd en ze zelf in zijn creaties verwerkte. Voor de nog jonge architect was dat aanvankelijk de inmiddels befaamd geworden "Art Nouveau", waarbij hij de overbodig geachte fiorituren doelbewust vermeed ten gunste van een strakkere vormgeving. Deze zwerige, met zichzelf koketterende bouwstijl kreeg weldra tegenwind, waarbij onvermijdelijk de rationalistische denkbeelden van de Nederlandse architect H.P. Berlage opduiken. Van Averbeke kwam in 1905 in stadsdienst, worstelde zich door de onderscheiden ambten en werd in 1920 aangesteld tot hoofdbouwmeester. De werken die hij toen uitvoerde of begeleidde zijn veelvuldig en verscheiden. Hij is o.m. de ontwerper van de begraafplaats Schoonselhof, meerdere wooncomplexen, scholen, de ventilatiegebouwen van beide Scheldetunnels, het Prentenkabinet, de Fondsbeurs, de Schippersbeurs, de paviljoenen van de Stad op de wereldtentoonstelling van 1930 te Antwerpen en te Luik. Hem werden de toenmalige restauratiewerken van de OLV-toren toevertrouwd. Maar zijn belangrijkste prestatie is ongetwijfeld de restauratie van het in erbarmelijke staat verkerende Rubenshuis. Zijn aanpak werd een voorbeeld van precisie, kennis en toewijding. In 1945, de werken waren nog niet voleindigd, werd hij er tot konservator aangesteld. Men poogde nog de inhuldiging te vervroegen, maar de zwaar zieke man overleed voor het zover was.

*Antwerpen-Schoonselhof,
Ereperk, Rondpunt A-B-C-D.*

Op 2 februari

**ARMAND Rozaire Joseph
PREUD'HOMME**

Vlaams toondichter en organist
° Peer, 21 februari 1904
+ Brasschaat, 2 februari 1986

Zijn eerste muziekonderricht ontving hij van zijn vader Gerard Joseph, onderwijzer en organist te Peer. Vervolgens studeerde hij aan de Limburgse Orgelschool te Hasselt bij ondermeer Arthur Herman Meulemans en nadien aan het Lemmensinstituut te Mechelen bij Marinus de Jong en Flor Peeters. Hij was amper 13 jaar toen hij zijn eerste lied componeerde, het zouden er ruim 500 worden ! Preud'homme was van 1928 tot 1941 organist van de Sint-Amandskerk in Geel. Daar schreef hij het populaire strijdlid *Kempenland* (1938), dat eerst in 1942 zijn bekende tekst zou krijgen van de hand van Jozef Simons. Nog te Geel ontstonden *Voor Outer en Heerd*, *De heide bloeit* en *Als de brem bloeit*. Van 1943 tot 1945 was hij directeur van de Gemeentelijke Muziekschool van Mortsel. In 1957 volgde een aanstelling als muziekpedagoog van de meisjesberoepschool der Zusters Ursulinen te Hasselt.

Ondertussen ontstond het zangspel *Op de pur'pren heide* dat ruim 550 uitvoeringen zou kennen. Van de vele liederen die hij componeerde waren de meeste voor groepszang bestemd: studenten- en soldatenliederen, liederen bij het kampvuur, stap-, drink- en strijdlieder... Bovendien componeerde hij een tiental zangspelen, een drietal missen enz. Van zijn hand bestaat er nog een "methode voor piano", verschenen in 1952.

Beeldhouwer J. Van den Brande ontwierp een bronzen monument dat de komponist in een zittende houding voorstelt en anno 1981 te Hasselt werd ingehuldigd.

*Antwerpen-Schoonselhof,
Ereperk Kunstenaars, Perk R.*

Op 18 februari

Jan JULIUS de GEYTER

Vlaams letterkundige
° Lede, 25 mei 1830
+ Antwerpen, 18 februari 1905

De dichter van het fameuze *Geuzenlied* en voorman van het "Vrijzinnige Flamingantisme" liep school in de "Ecole Primaire Supérieure" van Aalst, waar hij als 15-jarige de "Prix de Supériorité" behaalde. Rond 1847 debuteerde hij met het gedicht *Ode aan Vlaanderen* en het was Eugeen Zetterman die hem H. Conscience te lezen gaf in de hoop diens belangstelling voor de jonge dichter op te wekken. Het zou eveneens Zetterman geweest zijn die hem aan zijn eerste baan - als hulponderwijzer - in Antwerpen hielp. In deze stad vond hij in de vrijzinnige literaire en politieke kringen het milieu waarin hij zich thuis voelde. Aldra was hij bestuurslid van de "Liberale Associatie", werkte hij mee aan het tijdschrift "Taelverbond", werd hij medeoprichter van het kunsttijdschrift "De Vlaemse School" en stichtte hij anno 1886, met een handvol strijd-genoten, de "Liberale Vlaamse Bond". Enkele jaren later presideerde hij de belangrijke eerste bijeenkomst van de "Geuzenbond". Omwille van de boterham was De Geyter gedurende korte tijd vertaler bij het "Handelsblad", vervolgens "kommies-griffier" bij de Antwerpse arrondissementrechtbank. Anno 1868 werd hij pleitbezorger bij de rechtbank van eerste aanleg en uiteindelijk, sinds 1874, directeur van de "Stedelijke bank van leningen", de zogenaamde "Lommerd".

Bij dit al was zijn letterkundige bedrijvigheid niet in de pen blijven steken. In 1855 won hij met *Ode aan de Belgische onafhankelijkheid* de "Staatsprijs voor Vlaamse Poëzie". Vervolgens verscheen in 1961 het eerste deel van zijn onvoltooid gebleven trilogie *Drie mensen van in de wieg tot in het graf*. Dit werk

was in wezen een sociale roman in de vorm van een versverhaal. Deel twee verscheen in 1846. Zijn fameus *Geuzenlied*, strijdlid der Liberalen, ontstond in 1872. Vervolgens verzorgde hij een nieuwe, verbeterde bewerking van de *Reinaert* (1874) en schreef verscheiden cantates waarvoor Peter Benoit de muziek componeerde, zoals de *Rubenscantate*, *De Muze der Geschiedenis*, de *Theodoor van Rijswijckcantate*.

De Geyters antiklerikale en vrijzinnige attitude vond al bij al toch een volwaardige plaats in het vrome Vlaanderen en in de Vlaamse volksbeweging. Hij verloor kort achter elkaar zijn enige dochter Julia en zijn schoonzoon, haar man, verliezen waar hij nooit overheen kwam.

*Antwerpen-Schoonselhof,
Stadsmonument, nabij Perk U.*

Filip Tas

ITALIËREIS TIJDENS DE HERFSTVAKANTIE

Lange tijd bleef de funeraire uitstap naar Italië beperkt tot een verleidelijk fata morgana, maar ditmaal neemt ze concreet vorm. EPITAAF v.z.w. en de Gentse culturele vereniging ARS UNA v.z.w. (waaronder een paar onderlegde necropologen) slaan hierbij de handen in elkaar voor een onweerstaanbaar funerair en cultureel programma.

Meest geschikt leek ons hiervoor de Allerheiligenvakantie 1995. Met vertrek op zaterdag 28 oktober en terugkeer op zaterdag 4 november zouden alvast volgende oorden en items worden bezocht (voorlopig programma):

- Venetië, met haar eiland-begraafplaats San Michele en de Sint-Jan-en-Paulusbasiliek, mausoleum van de Dogen;
- Vicenza en omgeving, met ondermeer het graf van Andrea Palladio, wellicht de "Palladiaanse" villa's Rinaldi-Barbini en Barbaro, de Gipsoteca van Antonio Canova (met de nieuwbouw van Carlo Scarpa, 1955-'57) en de privé-begraafplaats Brion te San Vito d'Altivole (meesterwerk en laatste rustplaats van Scarpa, 1969-'78);
- Milaan met het Cimitero Monumentale en de Duomo;
- Genua, met de begraafplaats Staglieno.

Gedacht wordt aan vervoer per autocar (in Venetië uiteraard per "vaporetto") en overnachting half-pension. Prijzen zijn nog niet bekend, maar een 30.000 BEF per persoon lijkt niet onredelijk.

Wie belangstelling betoont gelieve een teken van leven te geven, hetzij schriftelijk op ons bekend adres, hetzij telefonisch (kantooruren) op het nummer 02/209 27 31.

BESCHERMINGEN IN BRUSSEL EN VLAANDEREN

De belangstelling voor het funeraire patrimonium lijkt bij de overheid definitief gewekt. Op voordracht van Staatssecretaris Didier van Eyll, bevoegd voor monumentenzorg, besliste de Brusselse Hoofdstedelijke Regering op 22 december 1994 een beschermingsprocedure in te leiden voor:

- de begraafplaats van Brussel, te Evere (landschap) met het grafmonument voor Jacques-Louis David en 30 grafmonumenten door en voor architecten (als monument);
- de voormalige begraafplaats van Ukkel, aan de Dieweg (als landschap en monument);
- het grafmonument van Valère Dumortier, op de begraafplaats van Sint-Gillis, te Ukkel (als monument);
- de oudste gedeelten van de graf galerijen op het kerkhof van Laken (als monument).

In een volgende Nieuwsbrief hierover meer.

Op 11 januari 1995 legde Vlaams Minister Johan Sauwens, bevoegd voor monumentenzorg, het ontwerp van lijst vast tot bescherming als monument van onderdelen van de Lierse begraafplaats aan de Mechelsesteenweg, met name: de 18de-eeuwse arduinen toegangspoort met smeedijzeren hekwerk, de 18de-eeuwse calvarie, het grafmonument voor de familie Verbeekt-Eyskens (1907) door bouwmeester E. Careels, steenhouwer L. Van de Brande en beeldhouwwerken door J. Beernaerts (1939) en L. Gerrits (1909); verder het grafmonument voor de familie Avontroodt en Vos door bouwmeester J.B. Van Bouchout en steenhouwer J. Willems zoon, de neoklassieke grafkapel voor de familie Cools-Van de Wijngaert (1920?) door L. Schoeters, het grafmonument met vrouwsculptuur voor Elisabeth Augustinus (1903) en dit voor Anton Bergmann met borstbeeld en volplastische engel (1874).

CONTACTDAG VAN DE VLAAMSE CONTACTCOMMISSIE MONUMENTENZORG

Op zondag 19 maart eerstkomend houdt V.C.M. (waarvan EpitAAF zoals bekend stichtend lid is) te Mechelen haar tweede contactdag.

In het verlengde van de jongste gemeenteraadsverkiezingen werd als thema geopteerd voor **De verenigingen en het gemeentelijk monumentenbeleid.**

Verenigingen, gemeentelijke mandatarissen maar ook particulieren zijn hier uiteraard welkom.

Inlichtingen kunnen bekomen worden bij het V.C.M.-Secretariaat, Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21, 1000 Brussel (tel. 02/511.18.40)

Marcel Celis

• TENTOONSTELLING •

Witte Magie - Zwarte Magie

Brussel, ASLK-galerij,

Kreupelenstraat 12,

20 januari - 7 mei, alle dagen, ook op zondag, van 10 tot 18 uur.

Gratis toegang (Info : 02/213.71.68

- vanaf 18 april : 02/228.71.68)

Magie en dood.

Op het eerste gezicht hebben ze weinig met elkaar te maken. Deze tentoonstelling maakt echter duidelijk dat magie en dood vaak sterk met elkaar verweven zijn. Magie is voor alle volkeren, op alle continenten een manier om vat te krijgen op de hen omringende wereld en die naar hun hand te zetten. Essentieel daarbij is het geloof in het bestaan van een bovennatuur bevolkt door onzichtbare wezens en het geloof in de bovennatuurlijke kracht van die wezens. Dit zijn niet alleen de goden; maar ook de geesten van mythische voorouders en van overledenen. Het overdragen van de kracht van de dode op de gemeenschap en het gunstig stemmen van zijn geest zijn belangrijke doelen van een aantal magische handelingen.

Aan de hand van voorwerpen die bij magische rituelen en ceremonieën worden gebruikt geeft de tentoonstelling een gevarieerd beeld van de verschillende facetten van de magie.

Marleen Piryns

Agenda

Zaterdag 1 april 1995, 10.30 uur

Bezoek aan de funeraire galerijen van het kerkhof van LAKEN

Uitzonderlijke verkenning van de - sinds geruime tijd niet meer toegankelijke - funeraire galerijen, onder begeleiding van Guido J. Bral en Marcel M. Celis. Ontstaan, bloei en verval wordt uit de doeken gedaan en personalia krijgen opnieuw even aandacht.

Afspraak aan het Onze-Lieve-Vrouwvoorplein 16 te Laken.

Mei 1995 (datum en uur in de volgende Nieuwsbrief)

Bezoek aan de kerk van het Capucijnenklooster te EDINGEN

(Henegouwen) met ebbenhouten altaarstuk door Stefan Maier, het museum gewijd aan het huis d'Arenberg en de grafkelder van deze adellijke familie

Juni 1995 (datum en uur in de volgende Nieuwsbrief)

Daguitstap naar de WESTHOEK, waar per bus en onder begeleiding van een deskundige gids de meest befaamde oorlogsbegraafplaatsen worden aangedaan.

Wij verzoeken U op voorhand in te schrijven door overschrijving op rekeningnummer 068-2039260-56 van Epitaaf, 1020 Brussel, met vermelding van datum, activiteit en aantal personen.

Prijs : Leden 75 BEF / Niet-leden 150 BEF.

• REQUIEM •

Requiem van Mozart

- 10 & 11 maart 1995 (20.15u)

Hoogstraten, Sint Catharinakerk

EPITAAF vzw

Onze-Lieve-Vrouwvoorplein 16
1020 Brussel

Redactie :

Bert Bracke, Karel Roelants, Filip Tas,
Linda Van Santvoort, Martine Wynants.
Met medewerking van Marcel Celis,
Marleen Piryns en Norbert Poulain.

Deze Nieuwsbrief werd gezet
en gedrukt door Carto, 1210 Brussel.
V.U. Linda Van Santvoort,
O.-L.-Vrouwvoorplein 16, 1020 Brussel.

Jaarabbonnement en lidmaatschap 1995 :

550 BEF door overschrijving op rekening 068-2039260-56 van Epitaaf met vermelding van naam, adres en jaartal.

Giften :

Giften voor het inrichten van een Museum voor Grafkunst en voor het restaureren van grafmonumenten zijn steeds welkom op rekening 000-0000004-04 van de Koning Boudewijnstichting, met vermelding 'Programma Bouwkundig Erfgoed' én specificering 'Restauratie Salu' of 'Restauratie Grafmonumenten'. Indien U zou wensen dat uw gift voor de restauratie van een specifiek monument wordt aangewend, is voorafgaandelijk overleg noodzakelijk. Een attest voor fiscale aftrekbaarheid wordt binnen een termijn van dertig dagen na ontvangst van de gift aan de schenker opgezonden.